

Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu
*Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport*

Advies lerende evaluatie Landelijke Aanpak Mentale Gezondheid

Advies lerende evaluatie Landelijke Aanpak Mentale Gezondheid

RIVM-rapport 2023-0391

Colofon

© RIVM 2023

Delen uit deze publicatie mogen worden overgenomen op voorwaarde van bronvermelding: Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM), de titel van de publicatie en het jaar van uitgave.

Het RIVM hecht veel waarde aan toegankelijkheid van zijn producten. Op dit moment is het echter nog niet mogelijk om dit document volledig toegankelijk aan te bieden. Als een onderdeel niet toegankelijk is, staat dit vermeld. Zie ook: www.rivm.nl/toegankelijkheid.

DOI 10.21945/RIVM-2023-0391

T.M. van Koperen (auteur), RIVM
A.I. Luik (auteur), Trimbos-instituut
M.J.H. van Bon-Martens (auteur), Trimbos-instituut
I. Storm (auteur), RIVM

Met medewerking van:

N.I. Tak (GGD GHOR Nederland)
E.J. de Wilde (Nederlands Jeugdinstituut)
A. Verweij (RIVM)
D. Schokker (RIVM)

Contact:

Ilse.storm@rivm.nl

Dit onderzoek werd verricht in opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport in het kader van de opdracht V/060445 Meten van mentale gezondheid.

Dit is een uitgave van:

**Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu**

Postbus 1 | 3720 BA Bilthoven

Nederland

www.rivm.nl

Publiekssamenvatting

Advies lerende evaluatie Landelijke Aanpak Mentale Gezondheid

De mentale gezondheid in Nederland staat al langere tijd onder druk. De Nederlandse overheid wil de mentale gezondheid in Nederland verbeteren met de landelijke aanpak 'Mentale gezondheid: van ons allemaal'. Hierin is onder andere aandacht voor een mentaal gezonde samenleving, in de buurt, op school, op het werk en online. Deze aanpak is in 2022 begonnen en loopt door tot 2025.

Het ministerie van VWS wil weten hoe de activiteiten voor de aanpak vorm krijgen en bijdragen aan de doelen van de aanpak. Het ministerie heeft het RIVM, het Trimbos-instituut, GGD GHOR Nederland en het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) daarover om advies gevraagd. Het advies is om een 'lerende evaluatie' te gebruiken, zodat al doende wordt geleerd wat beter kan in deze breed opgezette landelijke aanpak.

Bij een lerende evaluatie is het de bedoeling dat de betrokken partijen regelmatig de informatie bespreken en verzamelen. De partijen werken zo al tijdens de aanpak aan continue verbetering en niet alleen achteraf. Dit is nodig, omdat de Landelijke Aanpak Mentale Gezondheid nog volop in ontwikkeling is en om ingewikkelde vraagstukken gaat waarbij veel partijen zijn betrokken. Een belangrijke voorwaarde om de evaluatie mogelijk te maken, is dan ook dat al deze partijen bereid zijn om informatie, inzichten en belemmeringen te delen.

Bij de aanpak zijn naast VWS twee andere ministeries betrokken: de ministeries van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) en Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW). Daarnaast werken verschillende lokale regionale en landelijke partijen binnen de landelijke aanpak samen, zoals werkgevers, gemeenten, maatschappelijke organisaties, kennisinstututen, sportverenigingen, onderwijs, en landelijke programma's die als doel hebben de mentale gezondheid te verbeteren.

Kernwoorden: mentale gezondheid, mentaal welbevinden, lerende evaluatie, preventie

Synopsis

Advice on learning evaluation of the national approach to mental health

Mental health in the Netherlands has been under pressure for a long time. The Dutch government wants to improve mental health in the Netherlands with the national approach 'Mental health: of all of us'. Among other things, attention is paid to a mentally healthy society, in the neighborhood, at school, at work and online. This approach started in 2022 and will run until 2025.

The Ministry of Health, Welfare and Sport wants to know how the activities for the approach take shape and contribute to the goals of the approach. It requested RIVM, the Trimbos Institute, GGD GHOR Nederland and the Netherlands Youth Institute (NJI) advice on this. The advice is to use a 'learning evaluation', so that people learn what can be improved in this broad-based national approach.

In a learning evaluation, the intention is that the parties involved regularly discuss and collect the information. In this way, the parties already work on continuous improvement during the approach and not only afterwards. This is necessary, because the national mental health approach is still in full development, and it concerns complex issues in which many parties are involved. An important condition for making the evaluation possible is therefore that all these parties are willing to share information, insights, and obstacles.

In addition to VWS, two other ministries are involved in the approach: The Ministry of Education, Culture and Science (OCW) and the Ministry of Social Affairs and Employment (SZW). In addition, various local regional and national parties work together within the national approach, such as employers, municipalities, social organizations, knowledge institutes, sports clubs, education, and national programs that aim to improve mental health.

Keywords: mental health, mental well-being, reflexive evaluation, prevention

Inhoudsopgave

1	Samenvatting — 9
2	Inleiding — 11
3	Lerend evalueren — 13
3.1	Lerend evalueren als werkwijze — 14
3.2	Lerende evaluatie van de landelijke aanpak in vijf fasen — 14
3.3	Uitdagingen van lerend evalueren van de landelijke aanpak — 16
4	Evaluatie van de landelijke aanpak in vijf actielijnen — 19
4.1	Samenvatting landelijke aanpak — 19
4.2	Totstandkoming van meetbare doelen — 20
4.3	Doelen per actielijn met evaluatie advies voor Fase 2 — 22
5	Planning en producten lerende evaluatie — 25
5.1	Planning — 25
5.2	Rapportage — 27
5.3	Randvoorwaarden en risico's — 27
6	Literatuur — 29
	Bijlage 1 — 31

1 Samenvatting

Met de landelijke aanpak 'Mentale gezondheid: van ons allemaal' zet het kabinet in op een beweging voor een mentaal gezond Nederland. Deze beweging richt zich op alle Nederlanders, met specifieke aandacht voor jongeren en jongvolwassenen, werkenden en inwoners van Nederland in een kwetsbare positie. De vijf actielijnen in de landelijke aanpak stellen vijf leefomgevingen centraal: maatschappij, buurt, onderwijs, werk en online. Binnen deze actielijnen worden activiteiten uitgevoerd om de gestelde ambitie te realiseren. Hoewel de ambitie van de aanpak is geformuleerd, liggen de doelen en activiteiten van de aanpak nog niet volledig vast. De eerste activiteiten worden inmiddels uitgevoerd binnen de actielijnen, zoals het aansluiten bij de European Mental Health Week, het in kaart brengen van laagdrempelige inlooptmogelijkheden en het programma Welbevinden op School. Het is daarmee een beweging met ruimte voor nieuwe ideeën en initiatieven die ontstaan vanuit het veld of de doelgroepen.

Dit adviesrapport beschrijft een werkwijze om de landelijke aanpak te evalueren. Aangezien de landelijke aanpak nog volop in ontwikkeling is, adviseert dit rapport om een 'lerende evaluatie' in te richten. Hierbij wordt niet achteraf bepaald wat de landelijke aanpak heeft opgeleverd, maar staan de uitdagingen en leervragen van een netwerk van lokale, regionale en landelijke partijen centraal.

De doelstelling van een lerende evaluatie is om continu te leren in een lopend proces, via een stimulerende, ondersteunende en inspirerende manier van werken. Omdat de lerende evaluatie inzicht geeft in de ontwikkelingen en ervaringen van betrokkenen, wordt de aanpak doorontwikkeld. Met de lerende evaluatie wordt actuele informatie verzameld over de uitvoering van alle activiteiten gedurende het uitvoeringsproces en over de realisatie van de doelen. Deze informatie wordt direct teruggekoppeld aan betrokkenen om te leren van de uitvoer en de aanpak, en om doelen en activiteiten te optimaliseren om de beste resultaten te behalen.

De lerende evaluatie is cyclisch en bestaat uit vijf fasen. In de *eerste fase stellen de betrokkenen* per actielijn de initiële doelen, indicatoren en bronnen vast die zij gaan evalueren. Als startpunt voor dit advies zijn per actielijn met de betrokken ministeries en betrokkenen al doelen besproken en opgeschreven. In de eerste fase worden deze nog verder ontwikkeld en geprioriteerd. Het aantal cycli dat wordt doorlopen, hangt af van betrokkenen en opdrachtgevers en van de uiteindelijke looptijd van de aanpak.

In de *tweede fase* worden via verschillende methoden per actielijn bestaande en nieuwe data verzameld. Deze data kunnen zowel kwantitatief als kwalitatief van aard zijn.

In de *derde fase* bespreekt en duidt een netwerk van belanghebbenden per actielijn deze verzamelde data. Denk aan maatschappelijke organisaties, gemeenten, betrokken ministeries, kennisinstituten, de doelgroep, zorgprofessionals, werkgevers, onderwijs, sportverenigingen, enzovoort. Dit gebeurt in fysieke bijeenkomsten, ook wel de

duidingssessies genoemd, waarbij de uitdagingen en leervragen van het netwerk centraal staan. Belangrijk is dat de aanwezigen in de duidingssessies van elkaar en van de opgehaalde informatie leren. In de *vierde fase* worden alle inzichten uit de duidingssessies bij elkaar gebracht en de geleerde lessen voor het vervolg beschreven. Door de inzichten (kort)cyclisch te delen met alle betrokken partijen kan tussentijds worden bijgestuurd om daarmee de beweging verder te brengen.

In de *vijfde fase* wordt in samenspraak met het netwerk de landelijke aanpak geoptimaliseerd op basis van de aanbevelingen door de ministeries. Voor de periode tot en met 2025 adviseren wij een lerende evaluatie bestaande uit twee cycli van één jaar, waarbij de vijfde fase van de eerste cyclus (2023-2024) en eerste fase van de tweede cyclus elkaar overlappen (2024-2025).

Voorwaarden voor het uitvoeren van een succesvolle lerende evaluatie zijn:

- betrokkenheid van beleidsmakers van de verantwoordelijke ministeries;
- betrokkenheid van lokale, regionale en landelijke partijen;
- bereidheid van al deze partijen om informatie, inzichten en belemmeringen desgevraagd te delen én van elkaar te leren;
- bereidheid van betrokken partijen om, als dat nodig is, wenselijk aanpassingen te doen aan aanpak, activiteiten en doelen.

Het RIVM en het Trimbos-instituut hebben voorliggend advies met medewerking van GGD GHOR Nederland en het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) in opdracht van het ministerie van VWS opgesteld. Het is aanvullend op het advies voor de Monitor mentale gezondheid dat in april 2023 is gepubliceerd. Tijdens de lerende evaluatie van de landelijke aanpak vindt in alle fasen afstemming plaats met de Monitor mentale gezondheid.

2 Inleiding

In de zomer van 2022 heeft het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) de landelijke aanpak 'Mentale gezondheid: van ons allemaal' gelanceerd (Rijksoverheid, 2022). Met deze aanpak zet het ministerie in op een beweging voor een mentaal gezond Nederland, gericht op alle Nederlanders. Deze landelijke aanpak wil mentale gezondheid bespreekbaar en zichtbaar maken. De aanpak wil inzetten op preventie en handvatten bieden om met de eigen mentale gezondheid aan de slag te gaan en oog te hebben voor de mentale gezondheid van een ander. Hierin staan vijf leefomgevingen centraal: maatschappij, buurt, onderwijs, werk en online, ook wel actielijnen genoemd.

Aansluitend op de lancering van de aanpak heeft het ministerie van VWS het RIVM, het Trimbos-instituut, GGD GHOR Nederland en het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) gevraagd te adviseren over zowel het duurzaam monitoren van mentale gezondheid als het volgen van de Landelijke Beleidsaanpak Mentale Gezondheid. Het eerste adviesrapport om de mentale gezondheid van de Nederlandse bevolking door de jaren heen te monitoren, is gepubliceerd op 24 april 2023. Het advies betrof het meten van achttien indicatoren waarmee ontwikkelingen in de mentale gezondheid van de algemene bevolking en de specifieke groepen in de tijd zijn te volgen (Van Bon-Martens, M et al., 2022). De monitor gaat ook over het meten van determinanten van mentale gezondheid en de gevolgen ervan.

Dit tweede en voorliggende adviesrapport beschrijft een advies voor een lerende evaluatie van de landelijke aanpak 'Mentale gezondheid: van ons allemaal', om de voortgang van de landelijke aanpak en de bijbehorende vijf actielijnen te evalueren, zodat de aanpak kan worden bijgestuurd en geoptimaliseerd.

Kader 1. Belangrijke termen voor dit advies

Lerende evaluatie: een evaluatie waarbij leren centraal staat en die zich richt op wat werkt in de praktijk en wat niet, om de landelijke aanpak verder te kunnen ontwikkelen en optimaliseren.

Netwerk: een netwerk van betrokken partijen. Voor de landelijke aanpak bestaat dit netwerk uit kennisinstituten, maatschappelijke organisaties, landelijke programma's, beleidsmedewerkers van verantwoordelijke ministeries en vertegenwoordigers van gemeenten, scholen, werkgevers, werknemers, sportverenigingen en de beoogde doelgroepen.

Activiteiten: voor de landelijke aanpak gaat het om eenmalige, tijdelijke en structurele acties, activiteiten en inspanningen die beogen bij te dragen aan het nastreven van de ambitie en bijbehorende doelen. Het gaat bijvoorbeeld om beleidsmaatregelen, interventies en voorzieningen, aanpakken en programma's, onderzoek, netwerkvorming, (publieks)informatie en communicatiestrategieën. Deze kunnen zowel landelijk, regionaal als lokaal worden uitgevoerd en gaan over verschillende doelgroepen en/of verschillende leefomgevingen.

3 Lerend evalueren

Voor het bepalen van doeltreffendheid en doelmatigheid van overheidsbeleid is het gebruikelijk om een ex-postevaluatie uit te voeren. Bij een dergelijke evaluatie wordt achteraf en op afstand van betrokkenen bepaald in hoeverre de vooraf gestelde doelen zijn gehaald en of dit tegen de laagst mogelijke kosten is gebeurd. Deze meer traditionele vorm van evaluatie is gericht op het leggen van een oorzaak-gevolgrelatie. Deze evaluatienorm is lastiger als veel partijen betrokken zijn bij een aanpak of programma en als beleid en uitvoering over verschillende partijen is verdeeld. Ook draagt het achteraf beoordelen van een aanpak of programma niet bij aan optimalisatie van die aanpak.

De landelijke aanpak 'Mentale gezondheid: van ons allemaal' is volop in ontwikkeling; activiteiten en uitvoering liggen niet vast. Bij een programma of aanpak in ontwikkeling is het belangrijk dat een evaluatie zich aanpast aan de uitvoering, zoals een lerende evaluatie doet. Bij een lerende evaluatie staan de uitdagingen en ervaringen van betrokken partijen centraal, om de verschillende betrokken partijen te stimuleren en te ondersteunen om een programma of aanpak te optimaliseren.

Voor een lerende evaluatie worden partijen bij elkaar gebracht in een netwerk. Dit netwerk komt met regelmaat bij elkaar en deelt ervaringen en uitdagingen en reflecteert op de werkpraktijk en het beleid. Het biedt de mogelijkheid om met continue nieuw verworven informatie de aanpak (doelen, uitvoering, kennis en beleid) te verbeteren tijdens de uitvoer. Door het ophalen en delen van informatie over uitvoering en doelrealisatie en deze binnen het netwerk (per actielijn) te bespreken, leren de betrokkenen van elkaar en doen zij inzichten op over de uitvoering, nieuwe ontwikkelingen en mogelijkheden om de aanpak te optimaliseren. Belangrijk is daarbij om de ambitie van de aanpak goed voor ogen te houden.

Kenmerkend voor deze wijze van evalueren, is dat de deelnemers door een actieve bijdrage te leveren aan de leer- en duidingssessies verantwoordelijkheid nemen voor de uitvoering en de hieruit voortvloeiende benodigde activiteiten of bijsturing. De netwerken bespreken de uitvoering van de aanpak in relatie tot de doelrealisatie, waarbij de doelen zelf eveneens gespreksonderwerp zijn. De doelen kunnen wijzigen tijdens de lerende evaluatie, afhankelijk van de opgedane kennis en leerervaringen van betrokkenen.

Om te beoordelen of de landelijke aanpak daadwerkelijk impact zal hebben op de (determinanten van) mentale gezondheid, is het van belang dat de lerende evaluatie aansluit bij het duurzaam monitoren van de mentale gezondheid van de Nederlandse bevolking¹. De informatie uit de Monitor mentale gezondheid wordt daarom meegenomen in de dialoog voor de duiding van de opgehaalde informatie uit de lerende evaluatie van de aanpak.

3.1 Lerend evalueren als werkwijze

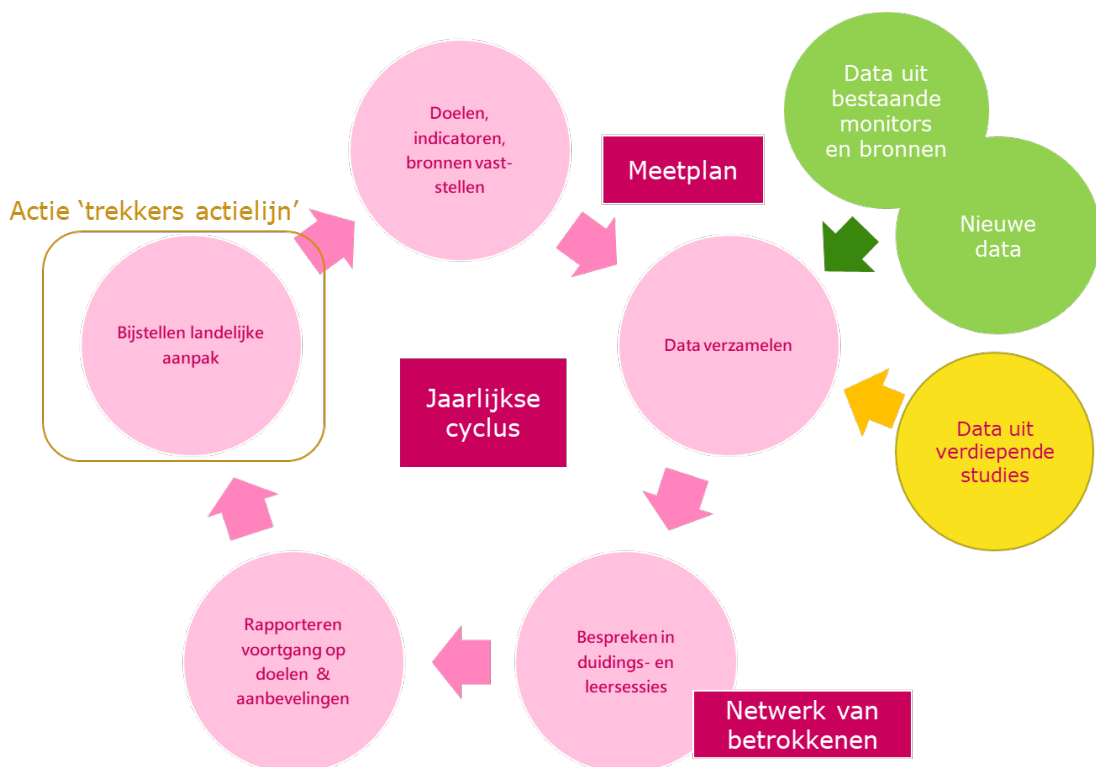
Een evaluatie waarbij leren centraal staat, richt zich op wat werkt in de praktijk en wat niet, en waarom dat zo is (Folkert, Verwoerd, & Verwest, 2018). Kenmerken van een dergelijke lerende evaluatie zijn, dat:

- het evaluatiedoel is om het beleid en de beleidsuitvoering te verbeteren;
- het delen van kennis en leerervaringen afkomstig van betrokken partijen per actielijn en de leernetwerken centraal staat;
- de evaluatie handelingsperspectieven oplevert voor alle partijen in het leernetwerk. Partijen hebben een actieve rol in de processen van de lerende evaluatie;
- de evaluatieonderzoekers de onafhankelijke experts én de facilitators van het evaluatieproces zijn.

Voor het leren van een evaluatie is openheid en het delen van informatie, inzichten en belemmeringen essentieel. Het gaat expliciet niet om het verantwoorden van wat een organisatie wel of niet heeft gedaan. Bij verantwoording is er immers een grotere kans om naar gesloten gedrag en strategische besluiten te neigen.

3.2 Lerende evaluatie van de landelijke aanpak in vijf fasen

De lerende evaluatie van de landelijke aanpak bestaat uit vijf fasen om zo goed mogelijk gebruik te maken van de beschikbare informatie (zie Figuur 1: 'Cyclus lerend evalueren van de landelijke aanpak').

Figuur 1 Cyclus lerend evalueren van de landelijke aanpak.

Fase 1 Doelen, indicatoren en bronnen vaststellen

De eerste fase van de cyclus begint met het vaststellen van de doelen en de selectie van de te evalueren doelen door de kartrekkers van de actielijnen én het netwerk. Des te meer partijen met een belang in (onderdelen van) uitvoering van de landelijke aanpak bij dit proces zijn betrokken, des te meer gedragen de doelen worden. De vastgestelde doelen en de daarbij behorende indicatoren en bronnen zijn het uitgangspunt voor de lerende evaluatie. De doelen, indicatoren en bronnen komen in een meetplan te staan. Dit meetplan beschrijft ook de wijze waarop de bronnen worden uitgevraagd of data worden opgehaald. Het meetplan kan in de volgende cycli steeds aangepast worden naar aanleiding van de bijstellingen in de landelijke aanpak. Voor de eerste doorloop van de cyclus is er een basisbestand met doelen opgesteld (zie Bijlage 1).

Fase 2 Data verzamelen

In de tweede fase worden de data verzameld die aan de basis liggen van de evaluatie. Dit kan op twee manieren:

1. *Er worden bestaande data verzameld* uit al beschikbare databronnen, zoals de Leefstijlmonitor, de Gezondheidsmonitors, de Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden en de Werkgevers Enquête Arbeid. Ook richt het verzamelen zich op dataverzamelingen die nog opgezet worden, zoals de monitor Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) of de monitor Inlooptmogelijkheden. Ook registraties en evaluaties van evenementen of websites (documentenanalyse) behoren tot databronnen voor deze fase.
2. *Er worden nieuwe data verzameld.* Dit kan op een kwantitatieve manier, bijvoorbeeld door het uitsturen van vragenlijsten (zoals via de GGD'en) of text-mining van beleidsdocumenten (het systematisch doorzoeken van documenten op bepaalde woorden of verzameling van woorden). Dit kan ook op een kwalitatieve manier, bijvoorbeeld via focusgroepen of interviews met uitvoerende organisaties of doelgroepen. Deze data worden vastgelegd in beknopte overzichten als input voor de volgende fase. Kanttekening van de opdrachtgever voor aanvullende dataverzameling is dat de administratieve druk voor partijen, en dan met name voor gemeenten, beperkt moet worden. Dit kan door bijvoorbeeld géén extra vragenlijsten naar deze groepen te versturen.

Fase 3 Bespreken in duidings- en leersessies

In de derde fase bespreken betrokkenen via kwalitatieve duidings- en leersessies de verzamelde informatie uit Fase 2, en verrijken en duiden zij deze. Deze sessies worden per netwerk en per actielijn uitgevoerd. De opgehaalde informatie van Fase 2 wordt voorgelegd en besproken, en leerervaringen en behoeftes worden in het leernetwerk gedeeld. Zo kan men uitgebreid met elkaar in gesprek gaan en zorgen voor een kwalitatieve evaluatie (begrijpen en beoordelen) van de beschikbare informatie op zowel doel- als activiteitsniveau. De bedoeling is om zo tot nieuwe inzichten te komen waarmee het beleid, de activiteiten en de doelen van de landelijke aanpak geoptimaliseerd kunnen worden.

Fase 4 Rapporteren voortgang op doelen & aanbevelingen

In de vierde fase worden de voortgang van de activiteiten, de inzichten, de doelrealisatie en de hieruit voortvloeiende conclusies en aanbevelingen voor de landelijke aanpak in het geheel en per actielijn samengebracht. De rapportagevorm wordt met de opdrachtgever en betrokkenen besproken.

Fase 5 Bijstellen landelijke aanpak

In de vijfde fase stellen de trekkers van de verschillende actielijnen zo nodig de landelijke aanpak bij om deze te optimaliseren, zowel op overkoepelend als actielijnniveau. Op basis van de geleerde lessen worden de vijf fasen opnieuw doorlopen om een lerende evaluatie te hebben, die flexibel is en blijvend inzicht geeft. Fase 5 van de eerste cyclus loopt deels over in fase 1 van de volgende cyclus Lerend evalueren.

3.3 Uitdagingen van lerend evalueren van de landelijke aanpak

Er zijn verschillende uitdagingen waarmee rekening moet worden gehouden bij de toepassing van de strategie van 'de lerende evaluatie' voor de Landelijke Aanpak Mentale Gezondheid. De eerste uitdaging is het identificeren en betrekken van de 'juiste partijen' voor het netwerk. Deze zijn, zoals ook bij de Landelijke Aanpak Mentale Gezondheid, niet altijd allemaal al in beeld bij het tot stand komen van het beleid. Om ervoor te zorgen dat er daadwerkelijk iets ten goede verandert aan de aanpak is echter juist de keuze van betrokkenen relevant voor een goed werkende evaluatie.

Belangrijke partijen voor een actieve bijdrage in het netwerk zijn bijvoorbeeld de kennisinstellingen, de verschillende maatschappelijke organisaties, de landelijke programma's, de beleidsmedewerkers van verantwoordelijke ministeries en de vertegenwoordigers van gemeenten, scholen, werkgevers, werknemers, sportverenigingen en de beoogde doelgroepen. Zonder hun betrokkenheid en commitment in een gezamenlijk te onderhouden netwerk is een lerende evaluatie niet mogelijk.

Een tweede uitdaging is concreet krijgen welke doelen nagestreefd worden bij de start van de evaluatie. Deze doelen geven richting aan de aanpak en aan de benodigde activiteiten en de te betrekken partijen. Door inzichten die zijn opgedaan in de lerende evaluatie van bijvoorbeeld de uitvoer van activiteiten of eerste resultaten van uitgevoerde activiteiten, kunnen doelen goed onderbouwd worden gewijzigd of meer specifiek worden gemaakt.

Een derde uitdaging van de lerende evaluatie betreft de rollen en verantwoordelijkheden van betrokkenen in het netwerk. Er zijn verschillende rollen die duidelijk belegd moeten worden en waarover eigenaarschap belegd wordt om de lerende evaluatie tot een succes te maken. De kartrekkers van de actielijnen zijn verantwoordelijk voor het vaststellen en prioriteren van de doelen van de landelijke aanpak. Dit moeten zij samen met het netwerk doen. Het netwerk heeft de inhoudelijke rol om te adviseren over de doelen, activiteiten uit te voeren en te evalueren. De evaluatoren zijn verantwoordelijk voor de organisatie en de uitvoering van de lerende evaluatie. Ook zijn ze ervoor

verantwoordelijk dat ze met de kartrekkers de doelen en activiteiten bepalen die in de lerende evaluatie geëvalueerd gaan worden. De beheerders van de bestaande databronnen zullen zorgen voor het tijdig aanleveren van de juiste informatie om de evaluatie te informeren. De evaluatoren analyseren deze informatie en delen de bevindingen met het netwerk in de duidingssessie. Tevens faciliteren zij het samenkomen van het netwerk en het proces en rapporteren zij over de conclusies en aanbevelingen.

4 Evaluatie van de landelijke aanpak in vijf actielijnen

4.1 Samenvatting landelijke aanpak

Met de landelijke aanpak 'Mentale gezondheid: van ons allemaal' zet het kabinet in op een beweging voor een mentaal gezond Nederland, gericht op alle Nederlanders en aanvullend met specifieke aandacht voor jongeren en jongvolwassenen, werkenden en inwoners in een kwetsbare positie.

De ambitie van de aanpak is:

- a. bespreekbaar en zichtbaar maken van het belang van mentaal gezond zijn en blijven, gericht op het individu én de maatschappij;
- b. meer naar de voorkant en inzetten op preventie (versterken van mentale gezondheid en het bieden van laagdrempelige ondersteuning waar gewenst);
- c. het bieden van handvatten om met de eigen mentale gezondheid aan de slag te gaan én oog te hebben voor de mentale gezondheid van een ander.

Om deze overkoepelende doelen te behalen, wordt ingezet op veel verschillende activiteiten die elkaar aanvullen. De thema- en kennisinstituten, landelijke of lokale partijen voeren deze activiteiten al uit, of gaan ze in de toekomst uitvoeren. Het zijn structurele en eenmalige activiteiten, van onderzoek tot de inrichting van informatieve websites en communicatiestrategieën, landelijke programma's of lokale initiatieven, voor jong en oud, voor werknemers en werkgevers. Daarbij komt dat de aanpak nog niet volledig vast staat; er blijft de aankomende jaren ruimte voor nieuwe ideeën en initiatieven die vanuit het veld of doelgroepen kunnen ontstaan (zie ook Figuur 1). Alle activiteiten zijn ondergebracht in vijf actielijnen van de landelijke aanpak:

1. *Mentaal gezonde maatschappij*

In de actielijn Mentaal gezonde maatschappij willen maatschappelijke partijen, gemeenten, werkgevers, kunstinstellingen, scholen, enzovoort, stimuleren, ondersteunen en (elkaar) inspireren bij hun inzet voor mentale gezondheid. Belangrijke activiteiten in deze actielijn zijn het organiseren van de Mental Meetups en de jaarlijkse European Mental Health Week. De landelijke beweging is een uitwerking van actielijn 1 'Mentaal Gezonde Maatschappij'.

2. *Mentaal gezonde buurt*

In deze actielijn gaat het vooral om de aanwezigheid van laagdrempelige mentale ondersteuning in de (lokale) omgeving. Hierdoor zoeken mensen eerder ondersteuning wanneer dit nodig is en worden lichte klachten eerder opgemerkt. Belangrijke activiteiten richten zich op het ondersteunen van het lokaal gezondheidsbeleid. Bijvoorbeeld door handvatten te bieden om mensen in een kwetsbare positie (beter) te bereiken, het versterken en opschalen van laagdrempelige inlooptmogelijkheden en het ondersteunen van gemeenten en maatschappelijke

organisaties om gezonde activiteiten te bevorderen (onder andere via cultuur en sport & bewegen) in de buurt.

3. *Mentaal gezond onderwijs*

Deze actielijn richt zich op de optimale ontwikkeling en weerbaarheid van jongeren en het bevorderen van een gezond pedagogisch leerklimaat. Belangrijke activiteiten zijn het ondersteuningsprogramma 'Welbevinden op School', het Nationaal Programma Onderwijs, verdiepend onderzoek naar prestatiedruk en stress in het onderwijs, en bevordering van gegevensuitwisseling tussen zorg- en ondersteuningsdomeinen.

4. *Mentaal gezond aan het werk*

Deze actielijn richt zich op het mentaal gezond zijn van werkenden en goed kunnen omgaan met stressoren. Ook is het stimuleren en ondersteunen van mentale vitaliteit van werkenden door werkgevers van belang voor het reduceren van het toenemende aantal burn-outklachten. Belangrijkste activiteiten: het meerjarenprogramma 'Brede Maatschappelijke Samenwerking Burn-out klachten (BMS)', een digitale tool om psychosociale arbeidsrisico's in kaart te brengen (PSA-module in route naar RI&E), het bij elkaar brengen van kennis en preventieve interventies, subsidieregelingen en een publiciteitscampagne.

5. *Mentaal gezond online*

Deze actielijn richt zich op het meer mediawijs maken van inwoners en het omgaan met de kansen en risico's van een groeiende digitale leefwereld. De belangrijkste activiteiten richten zich op het verkrijgen van (kritische) digitale vaardigheden en een digitale balans door voorlichting en ontwikkeling en de inzet van online en offline tools (digitalebalans.nl, mediamasters). Het is ook gericht op het toerusten van luisterlijnen, lokale offline ondersteuning en nieuwe samenwerkingen om aan te sluiten bij de (online) leefwereld van specifieke doelgroepen.

4.2 Totstandkoming van meetbare doelen

Het uitgangspunt van een lerende evaluatie zijn de ambities en doelen van het te evalueren beleid of programma. Net als bij een traditionele ex-ante evaluatie blijft het ook voor een lerende evaluatie van belang om te benoemen welke doelen geëvalueerd worden om het proces richting te geven. Door doelen te benoemen én activiteiten aan de doelen te relateren, kan de voortgang op beide zaken tegen het licht worden gehouden in de duidingssessies met de netwerken van de actielijnen. Nieuwe inzichten vanuit de ervaringspraktijk maken daarbij het aanpassen van de doelen en activiteiten mogelijk.

Sinds oktober 2022 zijn voorbereidende gesprekken gevoerd met beleidsmedewerkers van betrokken ministeries, te weten de ministeries van Volksgezondheid Welbevinden en Sport (VWS), Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) en Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW). Tijdens deze interdepartementale sessies werden per actielijn de bestaande doelen voortkomend uit het document 'Mentale Gezondheid van ons allemaal', hun meetbaarheid en mogelijke resultaten besproken. Daarop zijn de doelen geconcretiseerd tot SMART-doelen (waarbij SMART staat voor: Specifiek, Meet- of merkbaar, Acceptabel, Realistisch

en Tijdgebonden). SMART-doelen zijn concrete meetbare doelen en zijn helpend voor elke evaluatie. Hierna zijn per actielijn fysieke sessies georganiseerd met de betrokken netwerkpartijen. Vanwege de verschillen tussen de actielijnen werd deze sessie verschillend vormgegeven voor de actielijnen. Ter verduidelijking zijn per actielijn de activiteiten welke uitgevoerd zijn om tot specifieke doelen te komen hieronder verkort weergegeven.

1. *Actielijn Mentaal Gezonde Maatschappij*
 - Verkennend interview met de trekkers van de actielijn.
 - Twee vervolggesprekken met de interne partners van VWS (besluit om eerst doelen voor andere actielijnen te formuleren).
 - Gezamenlijke sessie met de trekkers van alle actielijnen om in kaart te brengen in welke mate de doelen van de andere actielijnen passen bij de beleidsdoelen van de actielijn Maatschappij.
2. *Actielijn Mentaal Gezonde Buurt*
 - Verkennend interview met de trekkers van de actielijn.
 - Sessie ter concretisering van doelen met de interne partners.
 - Sessie voor koppeling doelen en activiteiten met de interne partners.
 - Stakeholdersessie voor co-creatie van doelen met netwerkpartijen.*
 - Gezamenlijke sessie trekkers alle actielijnen ter evaluatie van doelen.
 - 1-op-1-gesprek trekker en projectlid voor definitieve formulering van de doelen.
3. *Actielijn Mentaal Gezond Onderwijs*
 - Verkennend interview met de trekkers van de actielijn.
 - Sessie ter concretisering doelen met interne partners.
 - Stakeholdersessie voor co-creatie definitieve doelen met de netwerkpartijen.*
 - Gezamenlijke sessie trekkers alle actielijnen ter evaluatie van de doelen.
4. *Actielijn Mentaal Gezond aan het Werk*
 - Verkennend interview met de trekkers van de actielijn.
 - Twee sessies ter concretisering van doelen met de interne partners.
 - Sessie voor koppeling doelen en activiteiten met de interne partners.
 - Online stakeholdersessie voor co-creatie en vragen rondom doelen met de netwerkpartijen.*
 - Gezamenlijke sessie trekkers alle actielijnen ter evaluatie van de doelen.
 - 1-op-1-gesprek trekker en projectlid voor definitieve formulering van de doelen.
5. *Actielijn Mentaal Gezond Online*
 - Verkennend interview met de trekkers van de actielijn.
 - Sessie ter concretisering doelen met de interne partners.
 - Sessie voor koppeling doelen en activiteiten met de interne partners
 - Stakeholdersessie voor co-creatie definitieve doelen met de netwerkpartijen.*

- Gezamenlijke sessie trekkers alle actielijnen ter evaluatie van de doelen.

* *De volledige lijst is opvraagbaar bij de auteurs.*

Na de interviews en eerste netwerkbijeenkomsten is een gezamenlijke sessie voor alle trekkers van de actielijnen gehouden. Tijdens deze sessie zijn alle geformuleerde doelen beoordeeld op basis van vijf criteria:

1. Relevantie: is het doel relevant voor de ambities van de landelijke aanpak Mentale gezondheid?
2. Haalbaarheid: is het doel haalbaar binnen de gestelde periode?
3. Meetbaarheid: is het doel te meten met kwantitatieve of kwalitatieve meetmethoden?
4. Beïnvloedbaarheid: is het doel door VWS, OCW of SZW te beïnvloeden?
5. Beschikbaarheid data: zijn er databronnen beschikbaar, die informatie geven over het doel?

Op basis van de beoordeling van de doelen is voor elk doel bepaald of die zich leent voor de lerende evaluatie van de aanpak. Hierbij werd aan elk doel een kleurcode toegekend:

- Groen: het doel kan goed geëvalueerd worden op basis van de vijf criteria.
- Geel: het doel kan geëvalueerd worden met verdiepend onderzoek. Verdieping is bijvoorbeeld nodig omdat het doel lastig te meten is of beperkt te beïnvloeden.
- Rood: het doel draagt op dit moment niet bij om voortgang van de aanpak te bepalen. Het zal in de huidige vorm niet in de eerste ronde van de lerende evaluatie worden meegenomen, mogelijk wel later in een aangepaste vorm.

Deze kleurcoderingen zijn voor de actielijnen Buurt en Werk nog aangepast naar aanleiding van het 1-op-1-gesprek van de trekker van de actielijn met een onderzoeker uit het onderzoeksteam.

Voor dit brieffrapport zijn per actielijn de te volgen doelen en activiteiten zo veel mogelijk vastgesteld met de betrokken ministeries en netwerkpartijen, en waar mogelijk zijn ook de databronnen geïdentificeerd. Niettemin moeten de doelen nog verder ontwikkeld en geprioriteerd worden in Fase 1 om te bepalen op welke doelen de eerste evaluatie cyclus zich zal toespitsen. Het bepalen van de bijbehorende indicatoren is daarom niet in dit advies meegenomen.

4.3 Doelen per actielijn met evaluatie advies voor Fase 2

De status van de doelen verschilt per actielijn. De doelen dienen nog verder ontwikkeld te worden door de ministeries in samenwerking met het netwerk in Fase 1 van de lerende evaluatie. De voorlopige doelen per actielijn staan in Bijlage 1. Gezien de overkoepelende rol van Actielijn 1 Mentaal Gezonde Maatschappij worden eerst de andere actielijnen besproken. De looptijd van de doelen is tot eind 2025.

Actielijn 2 Mentaal Gezonde Buurt

Voor actielijn 2 Mentaal Gezonde Buurt zijn de SMART-doelen voor een groot deel geformuleerd (zie Bijlage 1, Tabel 1). Ongeveer de helft van de SMART-doelen kan direct mee in de lerende evaluatie. Dit zijn alle groene doelen in de tabellen. Voor een aantal doelen (geel) is nog verfijning of operationalisatie van termen nodig. Deze verfijning moet in samenspraak met het netwerk worden gezocht. Belangrijke kwantitatieve bronnen voor Fase 2 van de lerende evaluatie zijn de nog te ontwikkelen monitors over GALA en de inloopmogelijkheden (1a-c, 2a, 3a). Voor een aantal doelen gaat het om registraties en verslagen van bijeenkomsten (3a-d). Bij de doelen 4c en d is nog verdere concretisering nodig. Daarbij wordt ook afgestemd met het ministerie van OCW.

Actielijn 3 Mentaal Gezond Onderwijs

Voor de actielijn Mentaal Gezond Onderwijs moeten de meeste doelen nog verfijnd of geconcretiseerd worden om met het netwerk te kunnen bepalen in welke mate deze doelen behaald zijn. Twee doelen zijn al wel voldoende ontwikkeld om meegenomen te worden in de landelijke evaluatie. Voor deze actielijn zijn nog daarom nog geen mogelijke databronnen bepaald (zie Bijlage 1, Tabel 2). In afstemming met de betrokken ministeries en stakeholders kunnen de doelen verfijnd worden in Fase 1 van de lerende evaluatie.

Actielijn 4 Mentaal Gezond aan het Werk

Voor de actielijn Mentaal Gezond aan het Werk zijn de SMART-doelen geformuleerd. Deze zijn voldoende ontwikkeld en concreet om mee te kunnen worden genomen in de lerende evaluatie (zie Bijlage 1, Tabel 3). Belangrijke kwantitatieve bronnen voor fase 2 van de lerende evaluatie zijn de Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden, de Werkgevers Enquête Arbeid en cijfers verkregen uit het Arboportaal.

Actielijn 5 Mentaal Gezond Online

Voor de actielijn Mentaal Gezond Online moet het netwerk ook de doelen nog verfijnen om doelrealisatie te bepalen. Al is er ook een aantal doelen dat in de huidige vorm meegenomen kan worden in de lerende evaluatie (zie Bijlage 1, Tabel 4). Aangezien het merendeel van de SMART-doelen nog verder wordt uitgewerkt, zijn er nog geen mogelijke databronnen bepaald. In afstemming met de betrokken ministeries en stakeholders kunnen de doelen verfijnd worden in Fase 1 van de lerende evaluatie.

Actielijn 1 Mentaal Gezonde Maatschappij

Vanwege het overkoepelende karakter van actielijn 1 Mentaal Gezonde Maatschappij zijn verschillende doelen van de andere actielijnen 2 t/m 4 bij deze actielijn ondergebracht. Er is voor elk beleidsdoel uit actielijn 1 aangegeven welke SMART-doelen uit de andere vier actielijnen hieraan kunnen bijdragen (zie Bijlage 1, Tabel 5). Een volledige omschrijving van deze doelen en het advies voor evaluatie staan in de tabellen van actielijnen 2 t/m 4. Op deze manier is in kaart gebracht hoe de actielijnen kunnen bijdragen aan de doelen van de actielijn Mentaal Gezonde Maatschappij. Elk doel is maar één keer geplaatst, steeds bij het best passende beleidsdoel, om overlap in evalueren te voorkomen. In sommige gevallen sloot het SMART-doel uit de andere vier actielijnen niet aan bij de beleidsdoelen uit actielijn 1, in dat geval zijn de doelen niet geplaatst. Unieke eigen doelen zijn voor actielijn 1 (nog) niet

geformuleerd. Dit vanwege het overkoepelende karakter. Verdere uitwerking en het eventueel toevoegen van specifieke SMART-doelen voor actielijn 1 is nog nodig in Fase 1 van de lerende evaluatie.

5 Planning en producten lerende evaluatie

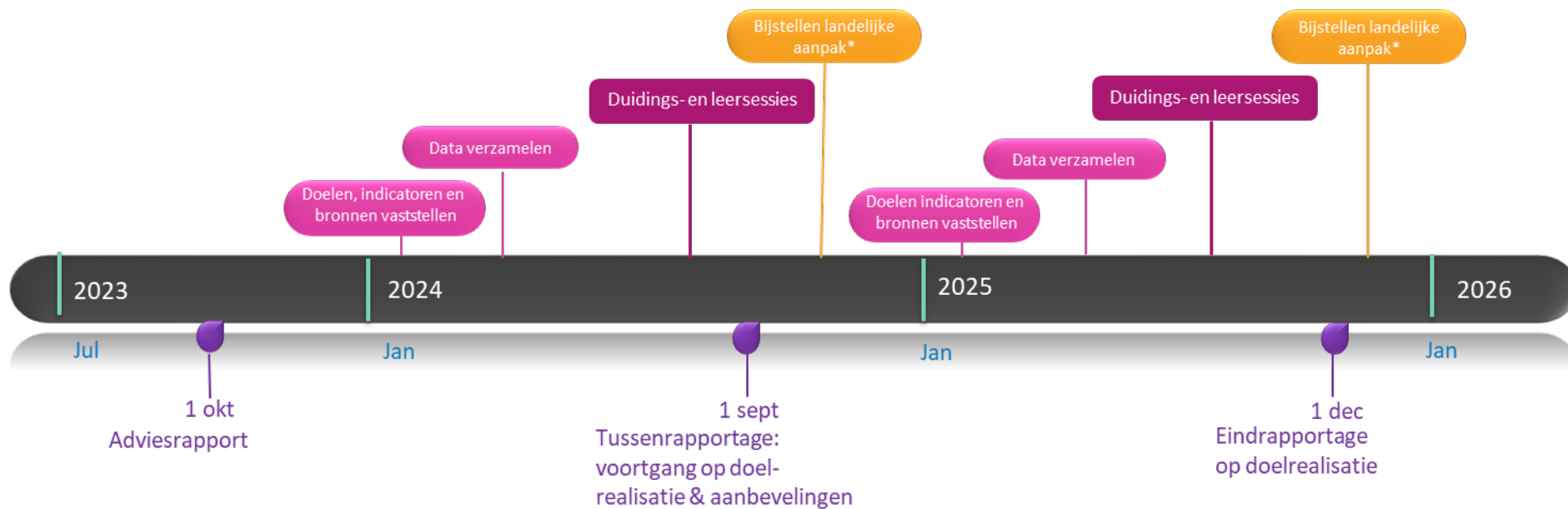
Dit hoofdstuk geeft een aantal suggesties en aandachtspunten voor de verschillende producten voor de lerende evaluatie Landelijke Aanpak Mentale Gezondheid.

5.1 Planning

De lerende evaluatie bestaat uit vijf fasen die bij voorkeur in jaarlijkse cycli plaatsvinden. Hoewel ook ervoor kan worden gekozen om deze cyclus gedurende de looptijd van de landelijke aanpak eenmalig te laten plaatsvinden, maakt het opeenvolgen van meerdere cycli optimaal gebruik van het lerende aspect van de evaluatie en het opgebouwde netwerk. Vanwege de looptijd van de landelijke aanpak gaat het dan in eerste instantie om een cyclus in 2024 en een cyclus in 2025. Daarbij is de eindtijd gekoppeld aan de eindtijd van de landelijke aanpak.

In de Figuur 2 '*Planning voor de Lerende Evaluatie van de landelijke aanpak Mentale gezondheid*' wordt de planning voor de lerende evaluatie Landelijke Aanpak Mentale Gezondheid schematisch weergegeven. Het voorstel is om de eerste cyclus in kwartaal 1 van 2024 te starten met de definitieve vaststelling van de doelen die lerend geëvalueerd gaan worden (fase 1). In kwartaal 2 van 2024 kan vervolgens worden gestart met de eerste dataverzameling op de actielijnen (fase 2). Daarna worden belangrijkste bevindingen over de voortgang van de doelrealisatie en activiteiten in een duidings- en leersessie per actielijn gedeeld met de uitvoeringsorganisaties en de betrokken ministeries in het derde kwartaal van 2024 (fase 3). Nadat voor alle actielijnen fase 3 is afgerond, worden de bevindingen met aanbevelingen voor het bijstellen van de landelijke aanpak integraal gerapporteerd (fase 4, kwartaal 4 van 2024) in een landelijke tussenrapportage (eerste cyclus) of eindrapportage (tweede cyclus). De rapportagevorm is nader te bepalen met de opdrachtgevers. De trekkers van de actielijnen kunnen op basis hiervan de aanpak verder optimaliseren door bijvoorbeeld doelen en activiteiten (fase 5) bij te stellen.

Op deze wijze worden gedurende de looptijd van de Landelijke Aanpak Mentale Gezondheid twee landelijke rapportages gepubliceerd. Afhankelijk van de behoefte kan in overleg met VWS afgesproken worden om ook tussentijdse rapportages of verdiepende onderzoek te publiceren (bijvoorbeeld in een themarapport om een onderwerp uit te diepen).

Figuur 2 'Planning voor de Lerende Evaluatie van de Landelijke Aanpak Mentale Gezondheid.'

5.2 Rapportage

Binnen de lerende evaluatie van de landelijk aanpak worden de inzichten en informatie gebundeld over de gehele aanpak per cyclus. Dit kan door meerdere producten op te leveren, bijvoorbeeld beknopte verslagen/presentaties per actielijn en integrale landelijke rapportages. Het is belangrijk dit nader af te stemmen met de opdrachtgever, omdat dit afhankelijk is van het aantal cycli dat binnen de landelijke evaluatie wordt doorlopen. Bij de totstandkoming van de landelijke integrale rapportages over de Landelijke Aanpak Mentale Gezondheid worden met VWS afspraken gemaakt over de publicatie en eventuele (pers)communicatie.

5.3 Randvoorwaarden en risico's

In een lerende evaluatie komen 'leren' en 'evalueren' samen. Lerend evalueren betekent dat onderzoekers samen met betrokkenen het beleid evalueren. Dit gebeurt gedurende de beleidsontwikkeling en -uitvoering, zodat de beleidsbetrokkenen de opgedane inzichten zelf direct kunnen gebruiken om hun beleid tussentijds aan te passen. De ministeries die betrokken zijn bij de Landelijke Aanpak Mentale Gezondheid hebben hierbij ook de mogelijkheid om bijvoorbeeld het gesprek aan te gaan met betrokken partijen om activiteiten op de actielijnen verder te optimaliseren.

Lerend evalueren leidt niet vanzelfsprekend tot een succesvolle aanpak. Belangrijke uitdagingen die in de literatuur worden genoemd, zijn:

- Het betrekken van 'de juiste partijen' in het netwerk.
- Het samenbrengen van leren en verantwoordeten. Leren vergt een vertrouwde omgeving en openheid om ervaringen te delen, terwijl verantwoordeten juist spanning en geslotenheid oproept vanwege angst voor afrekening op (onvoldoende) resultaten.
- De borging van de wetenschappelijke onafhankelijkheid van onderzoekers. Onafhankelijk onderzoek is vereist, maar tegelijkertijd bouwen onderzoekers constructieve relaties en vertrouwen op met de beleidsbetrokkenen om afstemming met de beleidspraktijk te verzorgen en het leren te faciliteren.
- Lerend evalueren vraagt om specifieke competenties van onderzoekers. Het samenbrengen van verschillende aanpakken vraagt van onderzoekers te kunnen schakelen tussen diverse rollen en daarmee om een bepaalde sensitiviteit voor de context waarin ze werken (Folkert, Verwoerd, & Verwest, 2018) (Edelenbos & van Buuren, 2005).
- Een succesvolle toepassing vraagt om een goede interactie met de opdrachtgevers. Het is van belang dat het onderzoek met mandaat van bestuurders plaatsvindt, zodat beleidsambtenaren zich willen verbinden met en inzetten voor het onderzoek.

Voor het succesvol lerend evalueren is het bovendien van belang om tot gedragen doelen en activiteiten te komen, die voldoende concreet zijn om te kunnen evalueren. De samenhang ambities – doelen – activiteiten moet duidelijk zijn om de voortgang te laten zien. Door voor dit advies in co-creatie de doelen en gewenste resultaten te inventariseren en te duiden, werd een eerste aanzet gedaan tot draagvlak en eigenaarschap bij uitvoeringsorganisaties en beleidsmakers. Dit proces heeft daarmee

ook bijgedragen aan afstemming en samenwerking tussen de drie betrokken ministeries. Met het verkrijgen van draagvlak bij belanghebbende partijen is een begin gemaakt in het voortraject van dit advies. Draagvlak creëren en behouden blijft echter een belangrijk aandachtspunt in alle fasen van het lerend evalueren en bij de uitvoering van de landelijke aanpak (zie ook hoofdstuk 2).

6 Literatuur

- (2005). The learning evaluation : a theoretical and empirical exploration. *Evaluation Review: a journal of applied social research*. *Evaluation Review, Vol 29*, 591-612.
- Folkert, R., Verwoerd, L., & Verwest, F. (2018, juli). Lerend evalueren: navigeren tussen verantwoord en leren. *Beleidsonderzoek Online*. Opgehaald van <https://doi.org/10.5553/bo/221335502018000007001>
- Rijksoverheid. (2022). *Aanpak Mentale gezondheid van ons allemaal*. Den Haag: Rijksoverheid.
- Shields-Zeeman, L. v.-M. (2021). *Samen werken aan een mentaal gezonde samenleving, scoping studie*. Utrecht: Trimbos-instituut. Opgehaald van <https://www.trimbos.nl/wp-content/uploads/2021/11/AF1931-Samen-werken-aan-een-mentaal-gezonde-samenleving.pdf>
- Van Bon-Martens, M et al. (2022). *Landelijke en lokale ambities mentale gezondheid en preventie*. Bilthoven: RIVM. Opgehaald van <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-40c548d70704c392618a882cd9b21319c7d23ec5/pdf>

Bijlage 1

Tabel 1 'Doelen Actielijn Mentaal Gezonde Buurt'.

Actielijn 2 Mentaal Gezonde Buurt				
	<i>Doelen</i>	<i>Doelstellingen (SMART-doelen)</i>	<i>Kleurcode[^]</i>	<i>Mogelijke bron</i>
1	Meer gemeenten hebben mentale gezondheid – samen met hun samenwerkingspartners en de doelgroep - geïntegreerd in hun lokale gezondheidsbeleid waarbij ze: a. Aansluiten bij de landelijke aanpak en het begrippenkader; b. Gebruikmaken van kansrijke en/of effectieve interventies voor mentale gezondheidsbevordering; en: c. De verbinding leggen vanuit andere (bestaande) dossiers en programma's met mentale gezondheid (mental health in all policies).	a. 90 procent van de gemeenten heeft mentale gezondheid opgenomen in hun lokaal gezondheidsbeleid.	Groen*	GALA-monitor
		b. 70 procent van de gemeenten zet in op kansrijke en/of effectieve interventies voor mentale gezondheidsbevordering.	Groen*	GALA-monitor
		c. 70 procent van de gemeenten legt (in hun beleid) op het gebied van mentale gezondheid de verbinding naar andere (bestaande) dossiers en programma's (mental health in all policies), zoals de onderdelen van de Specifieke Uitkering (SPUK).	Groen*	GALA-monitor
2	Meer gemeenten dragen zorg voor laagdrempelig ondersteuningsaanbod afgestemd op de behoefte van de eigen inwoners, waarbij het aanbod specifiek ook aansprekender is voor jongeren (12-27 jaar) en mensen in een kwetsbare positie (waaronder kwetsbare ouderen en inwoners met een lage sociaaleconomische status).	a. 70 procent van de gemeenten heeft een ondersteuningsaanbod op het gebied van mentale gezondheid.	Geel*	Monitor inloopmogelijkheden/ Verbetertraject Movisie (SPUK/GALA-plannen)

Actielijn 2 Mentaal Gezonde Buurt				
	<i>Doelen</i>	<i>Doelstellingen (SMART-doelen)</i>	<i>Kleurcode[^]</i>	<i>Mogelijke bron</i>
3	VWS stelt financiële middelen en kennis, onder meer over kansrijke en/of effectieve interventies, goede praktijkvoorbeelden en laagdrempelige ondersteuningsaanbod, beter beschikbaar aan gemeenten ter ondersteuning van het lokale beleid.	a. 95 procent van de gemeenten heeft middelen aangevraagd voor mentale gezondheid via de SPUK.	Geel*	GALA-monitor
		b. VWS zorgt voor relevante kennis op het gebied van mentale gezondheid voor gemeenten.	Geel*	Nieuwe bron benodigd. Aanlevering kwalitatief VWS
		c. 50 procent van de gemeenten bezoekt de door VWS georganiseerde bijeenkomsten om kennis over te dragen.	Groen*	Kartrekker/ registraties bijeenkomsten
		d. 70 procent van de deelnemers waardeert deze georganiseerde bijeenkomsten (waarderingcijfer: 7 of hoger).	Groen*	Evaluatie van bijeenkomsten
4	Meer inwoners van Nederland sporten/bewegen, maken cultuur of nemen deel aan andere gezonde activiteiten gericht op ontmoeting en zingeving waardoor ze (indirect) werken aan hun mentale gezondheid.	a. Nederlanders bewegen meer.	Groen*	Leefstijlmonitor/ VrijeTijdsOn- derzoek (VTO)/ monitor beweeg- alliantie/ monitor Sportakkoord
		b. Sport in Nederland is versterkt door het fundament op orde te hebben, het bereik (qua doelgroep) te vergroten en meer zichtbare betekenis te hebben.	Groen*	
		c. # procent van de Nederlanders met een kwetsbare positie in de maatschappij en voor wie dit niet vanzelfsprekend is neemt deel aan cultuur.	Geel*	Deels VTO en nieuwe bron benodigd
		d. # procent van Nederlanders neemt deel aan gezonde activiteiten in groepsverband gericht op ontmoeting en zingeving zoals vrijwilligerswerk en een MDT-traject	Geel*	Deels VTO en nieuwe bron benodigd

Nummering van de doelen binnen de actielijnen geeft geen prioriteit aan, maar is slechts toegevoegd om de leesbaarheid van het rapport te faciliteren.

[^] Groen: het doel kan goed geëvalueerd worden op basis van de vijf criteria. Geel: het doel kan geëvalueerd worden met verdiepend onderzoek, verdieping is bijvoorbeeld nodig omdat het doel lastig te meten is of beperkt te beïnvloeden.

Rood: het doel draagt op dit moment niet bij om voortgang van de aanpak te bepalen en wordt niet in de huidige vorm in de eerste ronde van de lerende evaluatie meegenomen, mogelijk later in een aangepaste vorm.

* Doel moet nog verder geconcretiseerd of terminologie geoperationaliseerd.

Tabel 2'Doelen Actielijn Mentaal Gezond Onderwijs'.

Actielijn 3 Mentaal Gezond Onderwijs				
	<i>Doelen</i>	<i>Doelstellingen</i>	<i>Kleurcode[^]</i>	<i>Mogelijke bron</i>
1	Er is structureel aandacht voor mentale gezondheid van (kwetsbare) leerlingen/studenten binnen scholen en onderwijsinstellingen	a. # procent van de leerlingen en studenten geeft aan over mentale gezondheid te kunnen praten op school/de onderwijsinstelling.	Groen*	Gezondheidsmonitor Jeugd
		b. # procent van de scholen/onderwijsinstellingen besteden structureel aandacht aan mentale gezondheid en weerbaarheid.	Geel*	Deels Gezonde School /Nieuwe bron benodigd
		c. Onderwijskoepels en studentenorganisaties hebben een aanpak voor studentenwelzijn.	Rood	Voorlopig niet (niet te meten/geen bron)
		d. Er zijn #aantal evidence based interventies gericht op mentaal welbevinden in het onderwijs.	Geel*	Overzicht erkende interventies (RIVM/Trimbos)
		e. Er zijn projecten gestart die (kwetsbare) leerlingen/studenten leren in gesprek te gaan met elkaar over mentale gezondheid.	Rood	Voorlopig niet (niet te meten/geen bron)
		f. Er is een (online) platform waar interventies, trainingen en projecten over mentale gezondheid in het onderwijs vindbaar zijn.	Groen	Kartrekker; Bron duiden
		g. #procent van de scholen in funderend onderwijs weet waar naartoe door te verwijzen als het gaat om (lokale) offline ondersteuning.	Geel*	Nieuwe bron benodigd
		2	Leerlingen/studenten ervaren een gezonde mate van (prestatie)druk vanuit de school/onderwijsinstelling.	a. # procent van de leerlingen en studenten geeft aan goed om te kunnen gaan met (prestatie)druk van de school/onderwijsinstelling.
b. Er is onderzoek naar stress en prestatiedruk in het onderwijs met concrete handvatten voor kabinet én onderwijsinstellingen.	Rood*			Voorlopig niet (Onvoldoende concreet)
c. Vanuit OCW zijn er gesprekken met het onderwijsveld om toets- en prestatiedruk te verminderen.	Rood**			

Actielijn 3 Mentaal Gezond Onderwijs				
	<i>Doelen</i>	<i>Doelstellingen</i>	<i>Kleurcode[^]</i>	<i>Mogelijke bron</i>
		d. Vanuit OCW zijn er gesprekken met het onderwijsveld en aanbieders van LVS-toetsen over het verbeteren van de communicatie over schooladviezen en toetsen.	Rood**	
3	Er is in alle onderwijsvormen eenduidig beleid op mentale gezondheid voor (kwetsbare) leerlingen/studenten en sluit daarmee op elkaar aan.	a. Er zijn eenduidige kennis en handvatten beschikbaar voor alle onderwijsvormen omtrent mentale gezondheid en gezond pedagogisch- en leerklimaat voor leerlingen/ studenten (bijvoorbeeld via Welbevinden op School).	Geel*	Nieuwe bron benodigd
		b. Er zijn handvatten beschikbaar om kwetsbare leerlingen/studenten te begeleiden door de onderwijsvormen heen en ook richting werk.	Geel*	Nieuwe bron benodigd

Nummering van de doelen binnen de actielijnen geeft geen prioriteit aan, maar is slechts toegevoegd om de leesbaarheid van het rapport te faciliteren.

[^] Groen: het doel kan goed geëvalueerd worden op basis van de vijf criteria. Geel: het doel kan geëvalueerd worden met verdiepend onderzoek, verdieping is bijvoorbeeld nodig omdat het doel lastig te meten is of beperkt te beïnvloeden. Rood: het doel draagt op dit moment niet bij om voortgang van de aanpak te bepalen en wordt niet in de huidige vorm in de eerste ronde van de lerende evaluatie meegenomen, mogelijk later wel in een aangepaste vorm.

* Doel moet nog verder geconcretiseerd of terminologie geoperationaliseerd.

** Activiteit in plaats van doel.

Tabel 3 'Doelen actielijn Mentaal Gezond aan het Werk'.

Actielijn 4 Mentaal Gezond aan het Werk				
	<i>Doelen</i>	<i>Doelstellingen</i>	<i>Kleurcode[^]</i>	<i>Mogelijke bron</i>
1	Doorbreken van het maatschappelijk taboe op burn-outklachten, zodat op het werk en in de maatschappij het bestaan van burn-outklachten en wat er nodig is om dit terug te dringen bespreekbaar worden.	a. In 2023 zijn er 9.000 unieke bezoekers van de pagina 'Werkdruk & burn-outklachten' op Arboportaal.	Groen	Cijfers Arboportaal
		b. In 2024 heeft 30 procent van de werkgevers maatregelen getroffen om psychosociale risico's op het werk aan te pakken.	Groen	WEA
		c. Het percentage werknemers dat behoefte heeft aan (aanvullende) maatregelen voor werkdruk/werkstress is in 2024 gedaald naar 40 procent.	Groen	NEA
2	Bevorderen van de primaire en secundaire preventie van burn-outklachten bij (toekomstig) werknemers en het vergroten van hun mentale weerbaarheid.	a. In 2024 bespreekt 27 procent van de werkgevers psychosociale risico's op het werk tijdens functionerings-/ werkoverleggen.	Groen	WEA
		b. In 2024 zijn er 5.000 unieke bezoekers van de Keuzehulp-website.	Groen	Cijfers Arboportaal
		c. In 2024 geeft 60 procent bezoekers van de Keuzehulp-website aan dat zij de juiste interventies/informatie hebben gevonden op de website.	Groen	Gedeeltelijk via cijfers Arboportaal; nieuwe bron nodig.
		d. In 2024 geeft 45 procent van de unieke bezoekers aan dat zij de gevonden informatie op de Keuzehulp-website gaan delen/uitwisselen met anderen.	Groen	Gedeeltelijk via cijfers Arboportaal; nieuwe bron nodig.
		e. 80 procent van de deelnemers (arbo-professionals, werkgevers en werknemers) geeft in 2023 aan dat zij tevreden zijn over de inhoud van de kenniskringbijeenkomsten.	Groen	Evaluatie Kenniskring

Actielijn 4 Mentaal Gezond aan het Werk				
	<i>Doelen</i>	<i>Doelstellingen</i>	<i>Kleurcode[^]</i>	<i>Mogelijke bron</i>
		f. In 2024 hebben 4.000 werkgevers de PSA-module Route Naar RIE gebruikt.	Geel*	Wel belangrijk maar geen bron
		g. 60 procent van de werkgevers heeft in 2024 in hun RIE het onderdeel PSA opgenomen.	Groen	Cijfers Arboportaal
		h. 45 procent van de werkgevers heeft in 2023 passende maatregelen voor de PSA-risico's in hun RIE geïnventariseerd.	Groen	Cijfers Arboportaal
		i. In 2023 hebben zich 125 bedrijven/organisaties/instellingen aangemeld voor de week van de werkstress.	Groen	Registratie Week Werkstress

Nummering van de doelen binnen de actielijnen geeft geen prioriteit aan, maar is slechts toegevoegd om de leesbaarheid van het rapport te faciliteren.

[^] Groen: het doel kan goed geëvalueerd worden op basis van de vijf criteria. Geel: het doel kan geëvalueerd worden met verdiepend onderzoek, verdieping is bijvoorbeeld nodig omdat het doel lastig te meten is of beperkt te beïnvloeden. Rood: het doel draagt op dit moment niet bij om voortgang van de aanpak te bepalen en wordt niet in de huidige vorm in de eerste ronde van de lerende evaluatie meegenomen, mogelijk later wel in een aangepaste vorm.

* Doel moet nog verder geconcretiseerd of terminologie geoperationaliseerd.

Tabel 4'Doelen van Actielijn Mentaal Gezond Online'.

Actielijn 5 Mentaal Gezond Online				
	<i>Doelen</i>	<i>Doelstellingen</i>	<i>Kleurcode[^]</i>	<i>Mogelijke bron</i>
1	VWS, OCW en BZK hebben samen met betrokken veldpartijen een gezamenlijke visie op mediawijsheid om inwoners van Nederland – met extra aandacht voor jongeren en kwetsbare groepen – handvatten te bieden om mentaal gezond deel te nemen aan de samenleving.	a. VWS, OCW en BZK hebben met Alliantie Digitaal Samenleven en Netwerk Mediawijsheid een gezamenlijke visie op wat mediawijsheid is en hoe mediawijsheid-vaardigheden kunnen helpen bij een positieve mentale gezondheid.	Groen	Kartrekker
		b. # partijen/organisaties dat zich richt op mediawijsheid zijn aangesloten bij de Landelijke Beweging voor Mentale Gezondheid.	Groen	Kartrekker
		c. Tijdens de Week van de Mentale Gezondheid zijn er # initiatieven die zich duurzaam richten op mediawijsheid/ het herkennen van kansen en gevaren van de online leefwereld.	Rood	onvoldoende concreet
		d. VWS, OCW en BZK stimuleren # erkende en onderbouwde initiatieven op het gebied van mediawijsheid.	Rood**	
2	Inwoners van Nederland streven naar een digitale balans om mentaal gezond te zijn	a. VWS, OCW en BZK hebben met Alliantie Digitaal Samenleven en Netwerk Mediawijsheid een gezamenlijke visie op wat gezond (social) mediagebruik is.	Groen*	Kartrekker
		b. # procent van de inwoners geeft aan te weten wat digitale balans is.	Geel*	
		c. # procent van de jongeren geeft aan te weten wat digitale balans is.	Geel*	
		d. # procent van de inwoners in een kwetsbare positie geeft aan te weten wat digitale balans is.	Geel*	
		e. Er is een online platform waar er naar de digitalebalans.nl en de digitale balanstest wordt verwezen	Rood**	
		f. Er is een zelftest over digitale balans die inwoners/invullers gespecificeerd naar doelgroep	Geel	Nieuwe bron benodigd

Actielijn 5 Mentaal Gezond Online				
	<i>Doelen</i>	<i>Doelstellingen</i>	<i>Kleurcode</i> [^]	<i>Mogelijke bron</i>
		adviezen geeft op basis van de resultaten op hun mediagebruik.		
		g. Er zijn regels/gesprekken over telefoon- en mediagebruik in het onderwijs (VO) ten behoeve van de (digitale) balans in het klaslokaal.	Rood	
		h. Er is een monitor ingericht die het (soort) mediagebruik in kaart brengt voor signaleren van nieuwe mediaontwikkelingen en risico's.	Groen	kartrekker
3	Inwoners van Nederland herkennen en bezitten de digitale vaardigheden om mentaal gezond deel te nemen aan de digitale wereld	a. # procent van de jongeren geeft aan goed/gezond mee te kunnen doen in de samenleving door digitaal vaardig te zijn.	Geel*	Nieuwe bron benodigd
		b. # procent van de inwoners in een kwetsbare positie bezit digitale vaardigheden.	Geel*	Nieuwe bron benodigd
		c. VWS, OCW en BZK betrekken elkaar en veldpartijen bij het delen van kennis over digitale vaardigheden voor jongeren en inwoners in een kwetsbare positie.	Rood**	
		d. Er is een landelijke monitor digitale vaardigheden ontwikkeld.	Groen	kartrekker
		e. Het leren van digitale vaardigheden voor veilig en bewust gebruik van digitale middelen is verplicht op scholen in funderend onderwijs.	Geel*	Nieuwe bron benodigd
4	Offline én online mentale ondersteuning is vindbaar voor jongeren en sluit aan bij de (online) leefwereld van jongeren in Nederland	a. Er is (in opdracht van VWS) een online platform ontwikkeld (door MIND Us) waar kennis rondom mediagebruik en mentale gezondheid wordt gedeeld.	Groen	kartrekker
		b. Er is een online platform waar naar allerlei soorten beschikbare mentale ondersteuning kan worden gewezen voor verschillende doelgroepen.	Groen	kartrekker
		c. Luisterlijnen kunnen laagdrempelige tips delen en verwijzen naar (lokale) offline ondersteuning.	Geel*	Nieuwe bron benodigd

Actielijn 5 Mentaal Gezond Online			
<i>Doelen</i>	<i>Doelstellingen</i>	<i>Kleurcode[^]</i>	<i>Mogelijke bron</i>
	d. # procent van jongeren weet informatie te vinden over gezond mediagebruik.	Geel*	Nieuwe bron benodigd
	e. # procent van opvoeders weet informatie te vinden over gezond mediagebruik.	Geel*	Nieuwe bron benodigd
	f. # procent van de scholen in funderend onderwijs weet waar naartoe door te verwijzen als het gaat om (lokale) offline ondersteuning.	Geel*	Nieuwe bron benodigd
	g. # procent van jongeren weet informatie te vinden over gezond mediagebruik.	Geel*	Nieuwe bron benodigd
	h. # procent van opvoeders weet informatie te vinden over gezond mediagebruik.	Geel*	Nieuwe bron benodigd
	i. # procent van de scholen in funderend onderwijs weet waar naartoe door te verwijzen als het gaat om (lokale) offline ondersteuning.	Geel*	Nieuwe bron benodigd
	j. VWS en BZK (en OCW) hebben een gezamenlijke visie op de relatie en samenwerking tussen de Rijksoverheid en big tech-bedrijven in het kader van gezond, veilig en bewust mediagebruik.	Groen	kartrekker

Nummering van de doelen binnen de actielijnen geeft geen prioriteit, maar is slechts toegevoegd om de leesbaarheid van het rapport te faciliteren.

[^] Groen: het doel kan goed geëvalueerd worden op basis van de vijf criteria. Geel: het doel kan geëvalueerd worden met verdiepend onderzoek, verdieping is bijvoorbeeld nodig omdat het doel lastig te meten is of beperkt te beïnvloeden. Rood: het doel draagt op dit moment niet bij om voortgang van de aanpak te bepalen en wordt niet in de huidige vorm in de eerste ronde van de lerende evaluatie meegenomen, mogelijk later in een aangepaste vorm.

* Doel moet nog verder geconcretiseerd of terminologie geoperationaliseerd.

** Activiteit in plaats van doel.

Tabel 5 'Doelen van actielijn Mentaal Gezonde Maatschappij'.

Actielijn 1 Mentaal Gezonde Maatschappij					
<i>Doelen</i>		<i>SMART-doelen</i>			
1	<i>Bewustwording & openheid</i>	Buurt	Onderwijs	Werk	Online
	a. Inwoners (en organisaties) zijn zich (beter) bewust van hun mentale gezondheid.	4d			
	b. Inwoners hebben (meer) vaardigheden om de eigen mentale gezondheid te onderhouden.			2i	3a, 3b, 3d
	c. Inwoners (en organisaties) beseffen zich wat de factoren zijn (in persoon, omgeving en maatschappij) die mentale gezondheid kunnen beïnvloeden.				1c, 2b, 2c, 2d
	d. Inwoners (en organisaties) praten laagdrempeliger (of eenvoudiger/meer/makkelijker) met elkaar (met hun medewerkers) over hun eigen mentale gezondheid.		1a, 1e,	2a	
Actielijn 1 Mentaal Gezonde Maatschappij					
<i>Doelen</i>		<i>SMART-doelen</i>			
2	<i>Handvatten & empowerment</i>				
	a. Inwoners (en organisaties) weten (beter) wat ze (zelf) kunnen doen en waar ze (of naasten) terecht kunnen voor hulp/ondersteuning/samenwerking.	3b, 3c, 4d	1f, 1g	1a,	4a, 4c, 4f
	b. Inwoners (en organisaties) zien het belang om hun mentale gezondheid (die van hun medewerkers) te onderhouden (als integraal onderdeel van de algehele gezondheid).		1b, 1c, 2a		3a, 4d
	c. Inwoners (en organisaties) hebben (meer) vaardigheden om positief bij te dragen aan de mentale gezondheid van mensen in hun omgeving.		3a, 3b	1c, 2d, 2g, 2h	4e
Actielijn 1 Mentaal Gezonde Maatschappij					
<i>Doelen</i>		<i>SMART-doelen</i>			
3	<i>Ondersteuningsaanbod & samenwerking</i>				
	a. Voor alle doelgroepen/ inwoners (en organisaties) is er een laagdrempelig ondersteunings-aanbod beschikbaar.	1a, 1b, 2a, 3a,	1d	1b, 2b, 2c, 2f	1d, 2e, 4b
	b. Organisaties en overheden bevorderen de samenwerking (onderling en met usual en unusual suspects).	1c, 1d, 1e			1a, 1b, 2a, 3c, 4g

Dit is een uitgave van:

**Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu**

Postbus 1 | 3720 BA Bilthoven

Nederland

www.rivm.nl

oktober 2023

De zorg voor morgen
begint vandaag